

ספר

נחל יבק

על המועדים

בהלכה ובאגדה

ראש השנה

מאת

ישראל בער ליברמן

שנת תשפ"ז

כל הזכויות שמורות

© Copyright '26

ניתן להשיג את הספר,
וכמו כן יתקבלו הערות והארות:

Rabbi Y. Lieberman
NACHALYABOK@GMAIL.COM
Tel. (917) 359-5892

Typesetting by:

845-426-2732
845-274-4941

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא
publish@alehzayis.com | 732.513.3466
FAX: 732.865.7002 | 732.587.7841

תוכן הספר

הלכות ראש השנה.....א

דברי אגדה - ראש השנה.....סז

דברי אגדה - שבת שובה.....צג

מפתח הענינים.....קא

RABBI YERUCHIM OLSHIN
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

בע"ה

ירוחם אולשין
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ. דז.

בס"ד

טבת תשפ"ה

שמחתי מאד לראות ספר **"נחל יבק"**, על זמני היום והלילה, ספר חשוב מאד, פרי עמלה ויגיעה רבה של ידיד נפשי הנעלה **הרב הגאון ר' ישראל בער ליברמן שליט"א**, מחבר ספרי **"נחל יבק"** וספר **"שמך ישראל"**, ויושב כל ימיו באהלה של תורה, לומד בהתמדה עצומה, בן לאחד מחשובי תלמידיו של מרן הראש ישיבה זצ"ל בעל משנת רבי אהרן, הרה"ג ר' יוסף ליברמן שליט"א, וחתן הגאון הגדול רבי חיים פלאהר שליט"א.

הרה"ג ר' ישראל בער שליט"א הוא מצוין גדול וידיו רב לו במו"מ של הלכה ובפלפולא דאורייתא, ויראת שמים הוא אוצר לחכמתו ותורתו. ובעז"ה חיבר ספר חשוב מאוד שבודאי יהא תועלת גדולה.

הקב"ה יברך את מעכ"ת שיתקבל ספרו בחבה בעולם התורה, ויזכה להמשיך בעבודתו הק' ללמוד וללמד ולחדש הרבה חדו"ת בכל מקצועות התורה ולהוציאם לאור עולם לזכות הרבים מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ושמחה ונחת וכל טוב סלה.

בידידות נאמנה

ירוחם אולשין

מרדכי דיק
ר"מ ישיבת היכל התורה
מאנסי נוא יארק

בעזה"ת

הנה במשנה בפ"ב דאבות כשמנו חז"ל דרך ישרה שיברור בה האדם, מנו בתוך הדברים שכן טוב, ותהלה לקל כשלפני כמה שנים כשהעקתי משכני לעיר מאנסי, זיכני ה' בשכן טוב, הלא הוא הרב הגאון סיני ועוקר הרים הרב ישראל בער ליברמן שליט"א ששואלין אותו בדבר הלכה בכל מקום ואומר [ע' שבת ק"ד]. ובאמת כבר הכרתי אותו בשנת בחורתי כשלמדנו יחד בישיבת בריסק בירושלים וכבר היה אז מפורסם לכל בני הישיבה בשקידתו הגדולה כמשים לילות כימים בעמלה של תורה.

והנה הרב ישראל בער שליט"א חיבר ספר נפלא בענין קביעות זמני יום ולילה, וכאשר ידוע דהוא מקצוע מסובכת עד מאוד והעלה בה פנינים יקרים בכוונת דרכי הראשונים והאחרונים ובספרי הפוסקים, ומרוב ענותנותו בקש ממני לכתוב הסכמה לספרו, והנה מצד אחד לא הגעתי לידי מדה זו להיות שר המסכים - ומצד שני אין מן הנכון לסרב, לגברא רבא דכוותיה, על כן יבאו דברים אלו להיכרו לאלו שעדיין לא זכו להכירו ולהנות מאור תורתו.

ואסיים בברכה שיזכהו ה', הן שיתקבל ספר זה אצל הלומדים שיחיו, והן שיזכה שיפוצו מעיינות תורה חוצה, ורבים יהנו מאור תורתו.

הכו"ח לכבוד התורה
ולכבוד הרב המחבר שליט"א

מרדכי דיק

מוצש"ק פ' משפטים, תשפ"ו.

הנה הובא לפני ספר נחל יבק על עניני מועדים, וראיתי כמעשהו הראשון כך מעשהו בשני, יהא רעוא קדמי' כמו שנתקבלו הדברים בחיבור הראשון כן יתקבלו בשני, ויתרבה כבוד התורה על ידו, וימלא הארץ דעה את ה'.

מרדכי דיק

הלכות ראש השנה

סימן תקפ"א

(א) [סעיף א'] נוהגים לקום באשמורת. (ב) [שם] הגה, ועומדים באשמורת לומר סליחות.

ויש לעיין בנוסח של אל מלך יושב על כסא רחמים שאומרים בו כמו שהודעת לעניו מקדם, וצ"ב למה נקט כאן תואר של עניו ולא אמר כמו שהודעת למשה.

וי"ל, דכתיב (במדבר י"ב ג'-ח') והאיש משה עניו מאד מכל האדם וגו', ומיד אח"כ כתיב פה אל פה אדבר בו וגו' ותמונת ה' יביט וגו'. ופירש רש"י שם כענין שנאמר (שמות ל"ג כ"ג) וראית את אחורי, ע"ש. ומשמע מהמשך הפסוקים², דמה שזכה משה לפה אל פה אדבר בו ותמונת ה' יביט, הוא בזכות הענוה שלו. והנה אצל הא דכתיב וראית את אחורי, כתיב אני אעביר כל טובי (שם י"ט), ופרש"י שהראהו הקב"ה למשה סדר בקשת רחמים, וקורא י"ג מידות ומלמד את ישראל, ע"ש. ולכן כשזכירין הי"ג מידות נכון להזכיר תואר "העניו", שבשביל ענוה שלו זכה לי"ג מידות הרחמים³.

וכתב המ"ב (ס"ק א') דיש אסמכתא מקרא דכתיב (שה"ש ו' ג') אני לדודי ודודי לי, ר"ת אלול.

ונראה שזהו זמן מחודש בכוח התפילה, דהנה מצינו (ברכות ח'). שבכל השנה ליכא הבטחה שתפילת יחיד נשמעת אלא רק תפילת ציבור, דכתיב (איוב ל"ו ה') הן אל כביר ולא ימאס⁴. וכיבמות (מ"ט:) מבואר שבעשרת ימי תשובה אפילו תפילת יחיד מתקבלת, דכתיב (ישעיה נ"ה ו') דרשו ה' בהמצאו, אלו עשרה ימים שבין ר"ה ויו"כ. ובחודש אלול דכתיב ודודי לי, גם תפילת יחיד מתקבלת כמו בעשרת ימי תשובה, אלא שהדבר בא בתנאי שמתחילה צריך להיות אני לדודי, דהיינו שהוא יתקרב להקב"ה. אולם כל דבר קטן שעושה האדם כדי להתקרב, כבר קיים בזה התנאי של אני לדודי, וכמו שאמרו חז"ל פתחו לי פתח כחודו של מחט וכו'.

שפת הנחל

ג. ולפי זה ג"כ אתי שפיר מה שאומרים בשיר של אנעים זמירות "קשר תפילין הראה לעניו תמונת ה' לנגד עיניו", ונקט תואר

א. ומבואר שם שמעלת תפילה בצבור היא שתפלתו מתקבלת יותר.

ב. וכן הוא במנורת המאור בהדיא (ד' פרק הענוה)

ג) [ש] ויש מקומות נוהגים שהמתפלל סליחות (דהיינו הש"ץ), יתפלל כל היום.

ומבאר המ"ב (ס"ק י"ד) שהטעם הוא משום שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור. וכן כתב המחבר (סימן תקצ"ב ד') לענין תקיעות, שמי שתקע תקיעות דמיושב הוא יתקע גם את התקיעות דמעומד.

וקשה, אדרבה, עדיף טפי להרבות בעשיית המצוה על ידי אנשים רבים משום ברוב עם הדרת מלך, כמפורש בגמ' פסחים (ס"ד:) דמהאי טעמא מרבינן בכהנים משום ברוב עם⁷, וכן מבואר במס' יומא (כ"ו.). ואפילו לראב"י דפליג התם, לא פליג

אלא משום שבמקום שכינה לאו אורח ארעא, אבל בתפילה ובתקיעות היה מודה שיש להרבות באנשים משום ברוב עם הדרת מלך⁸.

ד) [סעיף ד'] הג"ה, ויש מקומות נוהגין לילך על הקברות.

ובתוב במ"ב (ס"ק כ"ז) דבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפילה מתקבלת שם יותר, אך אל ישים מגמתו נגד המתים אלא יבקש מהשי"ת שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר⁹, ע"ש. וזה דלא כמהר"ל (נתיבות עולם, נתיב העבודה פרק י"ב) שתמה מאי שנא דאסור לבקש ממלאכים¹⁰ ומותר להתפלל אל המתים,

שפת הנחל

1. ועיין בתוס' שם (ד"ה מקום שכינה) שכתבו שאף במקום שכינה, כגון בקרבן פסח, היה ראב"י מודה דעדיף ברב עם מלומר המתחיל במצוה וכו', ע"ש הטעם.

2. וקשה מסוטה (ל"ד:) דמבואר שכלב התפלל אל האבות שהם יבקשו עליו רחמים, ע"ש.

3. הנה המהר"ל הקשה ממה שלא מצינו תפילה למלאכים, ומפרש בכל הפיוטים שאין אנו מבקשים מהם אלא שזה ציווי להם להתפלל בעדנו. ויש להעיר מן הירושלמי (ברכות ט' א') דאיתא שם דאין להתפלל למלאכים, ואמרו שם שכשיש לאדם צרה אין לו לצווח למלאכים, אלא יתפלל להקב"ה פתאום בלי אמצעי, והוא עונה לו מיד. וא"כ

"עניו" ג"כ כנ"ל, שעל הפסוק וראית את אחורי (שמות ל"ג כ"ג) פרש"י, הראהו לו קשר של תפילין וזכה לזה בשביל ענוה שלו.

אולם עדיין יש לתמוה ביוצר של שביעי של פסח המתחיל "ויושע שושני" שכתוב שם "אז ישיר עניו וסיעתו", למה נקט שם תואר של עניו.

4. ועיין בסוכה (נ"ב:) בבנה של מרתא בת בייתוס, שלא בלבד שלא אמרו המתחיל במצוה אומרים לו גמור, אלא גם נטלו ממנו כדי שיהיה ברב עם הדרת מלך.

ה. ודוחק לומר עכ"פ לענין תקיעת שופר שהוא ג"כ במקום שכינה משום שהוא כלפנים (עיין ר"ה כ"ו. שבת קל"ב.).

אלוקי ממעל ממש. ולכן מי שמבקש מהחכם הרי זה כאילו מבקש מהקב"ה ממש". ולפי זה מובן למה הלך כלב להתפלל אצל קברי האבות שיתפללו בעדו (סוטה ל"ד:). וכן עמא דבר שבלוויית המת נוהגים המספידים לבקש מן הנפטר שילך לפני כסא הכבוד לבקש רחמים על המשפחה.

כמבואר במס' תענית ט"ז (ט"ז.), ועיי"ש מה שתירץ'.

ויש לפרש באופן אחר, דהנה ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא, וכן אמרו ז"ל (פסיקתא זוטרתי, עקב) כל הדבוק בתלמידי חכמים כדבוק בשכינה, וכן מבואר בספרים שנפש ישראל היא חלק

סימן תקפ"ב

וב' המ"ב (סק"ב) וז"ל, וכ"ז כשלא התחיל עדיין ברכה אחרת, דאל"ה אפי' תוך כדי דיבור חוזר לראש, ע"כ י.

א) [סעיף ב'] אם אמר הקל הקדוש ותוך כדי דיבור נזכר ואמר המלך הקדוש אין צריך לחזור.

שפת הנחל

אולם החת"ס (שו"ת או"ח קס"ו) ביאר את דברי המהר"ל באופן אחר, דהוא משום שכל ישראל הם גוף אחד, וכשאחד נמצא בצער גם חבריו מרגיש בצער, ולכן יכול להתפלל על חבריו, דבאמת הוא מתפלל על עצמו. ולדבריו אם אין חבריו מרגיש בצער יש איסור לבקש ממנו להתפלל בעדו, דאז נמצא דאינו מתפלל על עצמו, ודומה למבקש ממלאכים דאסור.

יא. ולפי זה יש להסביר הא דאיתא במגילה (י"ח.) עה"פ (בראשית ל"ג כ') ויקרא לו אל אלהי ישראל, שהקב"ה קרא ליעקב אל. ואולי זהו מה שאמרה רחל ליעקב הבה לי בנים, משום שקרא הקב"ה ליעקב קל.

יב. וכתב שמקורו בשערי תשובה בשם מטה יהודה. והנה המטה יהודה לא הביא שום ראיה לדבריו רק "ונראה פשוט". אמנם אע"פ שפשוט לו אין הדבר פשוט כל כך, שהרי

גם בדרך ציווי היה צריך להיות אסור, שכיון שסוף סוף זה ע"י אמצעי ואין זה פתאום.

ט. גם אצל חכמים מותר לבקש מהם שיתפללו בעדם, כמו שמצינו בב"ב (קט"ז.) שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם כדי שיבקש עליו רחמים.

י. שם תירץ דמה שמותר לבקש מישראל שיתפלל עליו, הוא משום שעושה חסד עם חבריו, ע"ש. ואולי כוונתו דמשום שמוטלת עליו מצוות חסד ויכול להתפלל עליו, משא"כ במלאך שאין לו מצוות. והנה בתענית (ט"ז.) מבואר שאין הולכין אל קברי עכו"ם כדי שיבקשו עליו רחמים. ולפי האמור י"ל דגם מעכו"ם חי אסור לבקש ממנו שיתפלל עליו, והטעם הוא משום דלא שייך אצלם חסד, כדכתיב (משלי י"ד ל"ד) חסד לאומים חטאת.

ספר

נחל יבק

על המועדים

בהלכה ובאגדה

יום הכיפורים

רמב"ם הלכות תשובה

מאת

ישראל בער ליברמן

שנת תשפ"ז

תוכן הספר

הלכות יום הכיפורים ק"ג

רמב"ם הלכות תשובה קל"ו

מפתח הענינים קעג

הלכות יום הכיפורים

סימן תקפ"א

(א) [סעיף א'] **נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים.**

הנה בתחילת הסליחות אנו מקדימים לאמירת י"ג מידות של רחמים את הנוסח 'קל ארך אפים אתה', ואילו כשחוזרים בהמשך על י"ג מידות אומרים נוסח אחר 'קל מלך יושב על כסא רחמים'. וצ"ב מדוע משנים את הנוסח. ועוד יש להבין למה ביום הכיפורים אין אומרים כלל את ההקדמה של 'קל ארך אפים'.

וי"ל דאמירת 'קל ארך אפים' היא משום

שהקב"ה יושב על כסא דין, ובמקום שיתעורר חרון אף צריכים להתפלל לאריכת אפים*, ומבקשים ממנו שיעמוד מכסא דין וישב על כסא רחמים, ואחר כך כשכבר יושב על כסא רחמים אומרים 'קל מלך יושב על כסא רחמים'. אבל ביום הכיפורים כתיב (ויקרא ט"ז ל') כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, והרי אין לך מידת רחמים גדולה מזו, ומתחילה הוא כבר יושב על כסא רחמים, ולכן אומרים מיד 'קל מלך יושב על כסא רחמים' ולא 'קל ארך אפים'.

סימן תקפ"ב

(א) [סעיף ה] **הג"ה, וכתוב (לחיים טובים כל בני בריתך).**

ויש לדקדק למה נקט לשון 'בני בריתך'. ויש לפרש על פי מה שכתבו

התוספות בשבת (נ"ה. ד"ה ושמואל) בשם ר"ת, שאפילו אם תמו זכות אבות מכל מקום ברית אבות לא תמה, ע"ש. ולכן מתפללים בעשרת ימי תשובה על ברית אבות, כיון שברית זו לעולם קיימת.

שפת הנחל

אפים". ואולי יש לומר שכיון שיום זה נקרא יום כיפור קטן, נוהגים בו כמו ביום הכיפורים לומר "קל מלך יושב", אך כיון שאינו כיום הכיפורים גמור ואין בו כפרה גמורה, לכן מתפללים באחרונה גם "קל ארך אפים".

א. וכדאיתא בראש השנה (ט"ז). כשנכנס לדין מקמי דליפוש חרון אף.

ב. ויש להעיר שביום כיפור קטן הסדר הוא להיפך, שבתחילה מקדימים לי"ג מידות הרחמים "קל מלך יושב", ורק לבסוף "קל ארך